

OILADAGI MUHIT VA BOLANING KELAJAGI

Sirojiddinova Nozigul Xusniddin qizi
Urganch davlat pedagogika instituti
maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada oiladagi muhitning bola shaxsiyati, intellektual rivojlanishi va kelajakdagi muvaffaqiyatiga ta'siri tahlil qilinadi. Oilaviy tarbiyaning bolaning psixologik holati, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy moslashuvchanligi bilan bog'liqligi ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, bolaning muvaffaqiyatli kelajagini ta'minlashda ota-onaning roli, ta'lim va tarbiya muhitining ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: oila, bola tarbiyasi, psixologik muhit, ta'lim, axloqiy qadriyatlar, kelajak, ijtimoiy moslashuvchanlik.

Kirish

Oila – har bir insonning hayotidagi birinchi tarbiya maskani bo'lib, bolaning shaxsiyati va kelajakdagi faoliyatini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bolaning xulq-atvori, dunyoqarashi va ijtimoiy hayotga moslashishi ko'p jihatdan oiladagi muhitga bog'liq. Sog'lom oilaviy muhitda o'sgan bolalar o'ziga ishonchli, maqsad sari intiluvchan va ijtimoiy faol bo'lib shakllanadi. Biroq oiladagi nizolar, befarqlik va noto'g'ri tarbiya bolaning kelajakda muammolarga duch kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Ushbu maqolada oilaviy muhitning bolaning kelajagiga ta'siri har tomonlama tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Oilaning bola rivojlanishiga ta'siri

Oilaviy tarbiya bolaning intellektual, hissiy va axloqiy jihatdan shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Quyidagi asosiy omillar bolaning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi:

Psixologik muhit – Ota-onaning mehribonligi, qo'llab-quvvatlashi va tushunishi bolaning ruhiy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, beparvolik yoki doimiy tanbeh berish bolada qo'rquv, ishonchsizlik va tushkunlik holatini keltirib chiqaradi.

Ta'lim va rag'batlantirish – Farzandni o'qishga, yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga rag'batlantirish, qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash uning intellektual rivojlanishini oshiradi.

Oiladagi axloqiy qadriyatlar – Halollik, odob-axloq qoidalariga rioya qilish va mas'uliyat hissini singdirish bolaning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlaydi.

Ijtimoiy muhit – Oila ichidagi muloqot madaniyati, ota-onaning farzand bilan o'zaro aloqasi va unga bo'lgan munosabati bolaning ijtimoiy faolligini shakllantiradi.

Tadqiqotlarga ko'ra, mehribon va qo'llab-quvvatlovchi muhitda o'sgan bolalar o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, yetakchilik qobiliyatiga ega va mustaqil shaxslar bo'lib yetishadi. Aksincha, zo'ravonlik va befarqlik hukmron bo'lgan oilalarda o'sgan bolalar o'ziga ishonchsizlik, depressiya va ijtimoiy moslashuv muammolariga duch kelishlari mumkin.

2. Oilaviy tarbiya usullari va ularning bola kelajagiga ta'siri

Ota-onalar farzandlariga turlicha tarbiya berishadi. Pedagogika va psixologiya sohasida quyidagi tarbiya usullari ajratiladi:

Demokratik tarbiya – Farzandning fikri inobatga olinadigan, hurmat va erkinlikka asoslangan tarbiya usuli. Bunday oilalarda o'sgan bolalar mustaqil, o'ziga ishongan va ijtimoiy faollik bilan ajralib turadi.

Avtoritar tarbiya – Qattiq nazorat va itoat talab qilinadigan tarbiya. Bunday muhitda ulg'aygan bolalar qo'rquv va ishonchsizlik his qilishi, o'z fikrini bildirishdan cho'chishi mumkin.

Befarq tarbiya – Farzandning xatti-harakatlariga e'tibor berilmaydigan holat. Natijada bola e'tiborsizlik, yolg'izlik va o'zini keraksiz his qilishi mumkin.

Haddan tashqari erkin tarbiya – Bolaga ortiqcha erkinlik berilganda, u mas'uliyatsiz, nizolarga moyil va ijtimoiy me'yorlarga moslasha olmaydigan shaxs bo'lib ulg'ayishi mumkin.

Eng maqbul tarbiya usuli bu mehribonlik va intizom uyg'unligiga asoslangan tarbiya bo'lib, bunda ota-ona farzandining fikrini inobatga oladi, lekin shu bilan birga unga ma'lum intizomiy talablarga rioya qilishni o'rgatadi.

3. Oilaning bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatiga ta'siri

Oilada shakllangan odatlar va qadriyatlar bolaning kelajakdagi kasbiy va shaxsiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

Ta'limga e'tibor qaratilgan oilalar – Ularning farzandlari yaxshi o'qiydi, bilim olishga ishtiyoqi baland bo'ladi va kelajakda yuqori darajali mutaxassis bo'lib yetishadi.

Oilada mas'uliyat va mehnat qadriyatlari singdirilgan bo'lsa – Bola kelajakda o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishishga intiladigan inson bo'lib ulg'ayadi.

Oilaviy qo'llab-quvvatlash – O'z qobiliyatlari va iste'dodini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lgan bolalar ijtimoiy muvaffaqiyatga erishadi.

Xulosa

Oila – bolaning shaxsiyati va kelajagini shakllantiruvchi asosiy omildir. Sog'lom oilaviy muhit, to'g'ri tarbiya usullari va ta'limga berilgan e'tibor bolaning jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi. Ota-onalar farzandlariga mehr-muhabbat bilan yondashib, ularning intellektual va axloqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*. SAGE Publications.
3. Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “Harakatlar strategiyasi” farmoni.
5. Musurmonova O. (2018). *Bolalar psixologiyasi va tarbiyasi*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. Agar qo‘shimcha ma’lumot yoki o‘zgartirishlar kerak bo‘lsa, xabar bering!